

Lietuvos žinios

Baltijai - sunki naftos kupra

Feliksas Žemulis

Lietuvos aplinkosaugos veteranas Rapolas Liužinas įspėja: pavojus Lietuvai gresia iš Baltijos jūros, nes ja gabenama vis daugiau naftos ir jos produktų, todėl ekologinės avarijos visiškai tikėtinos.

Aplinkosaugininkas R.Liužinas būgštauja, kad mūsų pajūris nebūtų vėl nuniokotas taip, kaip 1981 metais, kai per audrą Klaipėdos uoste sudužo didžiulis Gibraltaro tanklaivis "Globe Asimi". Į jūrą tada išsiliejo 16 tūkst. tonų mazuto.

"Tai didžiausia avarija Baltijos jūros istorijoje, tačiau ne vienintelė. Vien 1981-aisiais dar dvi nelaimės įvyko prie Švedijos krantų: iš tanklaivio "Jose Marti" pasipylė tūkstantis tonų naftos produktų, o iš tanklaivio "Sefir" - 375 tonos. 1979 metais per tanklaivio "Antonio Gramsci" avariją Latvijos Ventspilio uoste į jūrą išsiliejo 5,5 tūkst. tonų naftos", - prisimena R.Liužinas.

Didžiausia pasaulyje tanklaivio avarija įvyko prieš septynerius metus. Laimė, ne Baltijoje - prie Ispanijos krantų. Nuskendus 77 tūkst. tonų naftos produktų gabenusiam laivui "Prestige" gamtai buvo padaryta 12 mlrd. JAV dolerių žala, užteršta šimtai kilometrų paplūdimių.

Reikia būti pasirengusiems

- Po "Globe Asimi" nelaimės daug žmonių iš visos Lietuvos važiavo į pajūrį valyti mazuto. Jei tokia avarija pasikartotų, ar talkininkų būtų tiek pat?

- Abejoju. Tada jie tapė kibirus su mazutu, nors niekas už tai nemokėjo. Daugelis norėjo, kad pajūris būtų švarus, be to, tuomet valdžia baiminosi, jog teršalai pasieks Švediją - būtų tekę mokėti didelę baudą. Maskva atsiuntė specialų lėktuvą, kuris net per tirstą rūką žvalgė Baltiją ir nustatė, kad Švedijos teršalai nepasiekė.

- Kur mūsų krantą pasiekę teršalai buvo padėti, ar jie jau nekenksmingi?

- Jie supilti į tris nebenaudojamus karjerus prie Klaipėdos rajono Kiškėnų kaimo ir Palangos. Neseniai su botanikais sumanėme pažiūrėti, kaip tos vietos atrodo. Iš pažiūros viskas gerai: auga žolė, berželiai. Bet pakasę matome - mazutas blizga... Tik paviršiuje, kur pateko deguonies, susidarė dirvožemis, sudygo augalų. Tačiau pasiekusios mazutą berželių šaknys kerojasi į šalis. Vis dėlto teks kada nors šias vietas valyti.

"Globe Asimi" avarija parodė, kad tokių nelaimių padarinius likviduoti labai sudėtinga, reikia būti gerai pasirengusiems. Mūsų krašte šiuo metu yra vienas specialus laivas, bet jo įranga pritaikyta rinkti naftos produktams tik vandens paviršiuje.

Ypač sudėtinga atsikratyti mazuto, kuris gamtą teršia itin ilgai. Susimaišęs su smėliu jis nuskęsta ir

nuodija žuvis bei jų maistą.

Yra technikos avarijoms jūroje prie Būtingės terminalo likviduoti. Bet žalią naftą, kuri pumpuojama iš tanklaivių per Būtingės plūdūrą į Mažeikius, lengviau surinkti nuo vandens negu mazutą. Pasitaiko išpylimų, bet kol kas jie buvo nedideli.

- Uždarius Ignalinos atominę elektrinę, Lietuvos šiluminėje elektrinėje bus kūrenama daug mazuto, gal ir orimulsijos, kurių teks atsigabentai laivais. O jei vėl įvyktų prie mūsų krantų tokia avarija kaip "Globe Asimi"...

- Nelaimės pasekmes likviduoti būtų ne mažiau sudėtinga negu sovietiniais laikais. Dabar žala pajūriui būtų net didesnė negu anuomet, nes pastaraisiais metais Baltija per audras nugraužė daug krantų. Kas liktų iš jų po užteršimo? Juk dalis naftos produktų susigertų į smėlį ir tektų daug jo iškasti bei išvežti. O smėlio paplūdimiuose jau dabar trūksta.

Tanklaiviai Baltijoje

- Kur tyko didžiausi pavojai?

- Baltijos jūroje ir vartuose į ją - Klaipėdos uoste. Baltijos jūra kasmet plukdoma daugiau kaip 100 mln. tonų naftos ir jos produktų. Jūra beveik uždara, mažai susieinanti su vandenynu, todėl įvykus naftos gabenimo avarijoms išsivalyti galimybės menkos. O avarijų Baltijoje įvyksta neretai, nes navigacijos sąlygos šioje jūroje sudėtingos: rudens ir žiemos audros, rūkas, ledas, mažas gylis, seklumos, intensyviai kursuojantys laivai.

Anksčiau daugiausia naftos ir jos produktų buvo vežama iš Latvijos. Tačiau dabar nemažai jų gabenama ir per Klaipėdos uostą - per čia į Vakarus eksportuojama dalis Rusijos, Baltarusijos, Kazachstano naftos produktų.

Pastaraisiais metais Klaipėdos uoste buvo dvi avarinės situacijos. Tanklaivis buvo prisišvartavęs piltis naftos produktų, o kitas laivas plaukdamas pro šalį užkabino ir pramušė tanklaivio korpusą. Kita pavojinga situacija susiklostė, kai manevruodamas uoste tanklaivis trenkėsi į krantinę. Laimė, abiem atvejais laivai buvo tušti.

Nafta bei jos produktai gabenami ir sausumos keliais. Suskaičiavau, kad iš viso Lietuvos teritorija per metus pervežama apie 40 mln. tonų naftos produktų. Antai vien tik AB "Mažeikių nafta" perdirba 6-7 mln. tonų. Naftos produktais tranzitu per Lietuvą apsirūpina Kaliningrado sritis. Čia išgaunama nafta vežama per mūsų valstybę į Baltarusijos gamyklas. Apie 300 tūkst. tonų naftos išsiurbiamą Lietuvos gręžiniuose ir išgabenama. O dar vidaus poreikiai: naftos produktai gabenami į elektrines, pramonės įmones ir pan.

Tiesa, pastaraisiais metais daug padaryta, kad būtų išvengta nelaimių sausumoje: sutvarkytos ir kontroliuojamos degalinės, sumontuota nemažai naftos gaudyklių ir t. t. Tačiau iš jūros taršos pavojus didėja, nes Baltija naftos bei jos produktų kasmet plukdoma vis daugiau. Antai neseniai Rusija pastatė didelį naftos uostą Primorske, gerokai daugiau negu anksčiau naftos produktų krauna Suomija, Estija.

Tad ko stebėtis, kad gintaro mūsų paplūdimiuose ieškantys poilsiautojai randa ne gintaro, o naftos ir smėlio gurvuolių. Tai jūros teršalų pasekmės.

- *Tarkime, nelaimė įvyksta. Kas tada?*

- Sunku būtų surinkti teršalus, ypač mazutą. Lietuvai reikėtų turėti daugiau specialios tam skirtos technikos, negu turime dabar. Ekskavatoriais ir kastuvais nedaug padarysi. Teršalai tikriausiai pasiektų Karklę, net Palangos paplūdimius.

Kita problema - kur dėti teršalus. Sovietmečiu žemė buvo valstybinė, o dabar daug kur ji privati, tad nelengva būtų rasti vietą užterštam gruntui supilti bei valyti. Vėič "Grunto valymo technologijos" savo bazėje Kiškėnuose galėtų priimti tik iki 50 tūkst. tonų, ir tai nėra daug. O kur dėti likusį? Po "Globe Asimi" avarijos teko išgabenti daugiau kaip 70 tūkst. tonų užteršto grunto.

Tepaluotos cisternos

- *Užteršti tebėra ir geležinkeliai.*

- Taip, nes jais rieda daug perpildytų, netvarkingų naftos cisternų, iš kurių laša naftos produktai. Tačiau pastaraisiais metais skiriama daug lėšų keliams ir stotims valyti, perkama naujų šilumvežių, kurie teršia daug mažiau negu sovietiniai. Apvalytos Pauosčio, Radviliškio, Mažeikių geležinkelio stočių, AB "Klaipėdos nafta" teritorijos.

- *Mačiau, gruntas buvo valomas ir Vaidotų stotyje prie Vilniaus. Čia būdavo daug traukinių avarių ir žemė po jų prisigėrusi naftos produktų.*

- Geležinkelininkai pakeitė čia traukinių formavimo technologiją, tad avarių gal sumažės. Nemažai užteršto grunto apvalyta, tačiau dalis jo liko.

Karinių bazių palikimas

- *Ar jau švarios buvusios sovietinės karinės teritorijos?*

- Kad jų kaip reikiant niekas nevalė. Šiek tiek padirbėta tik Zoknių aerodrome prie Šiaulių. Ten patys šiauliečiai daug aviacinio žibalo surinko: tereikėdavo iškasti duobę žemėje ir palaukti, kol ji prisipildys. Tačiau daug teršalų liko.

Kiek mums žinoma, Lietuvoje buvo septynios sovietinės raketinės bazės su branduoliniais ginklais. Ištyrėme - radioaktyvios ir cheminės taršos ten nėra. Tenka pripažinti, sovietų kariškiai savo bazes gerai prižiūrėjo ir saugojo. Tačiau naftos produktų liekanų tebėra. Jų atsirado daugiausia po to, kai sovietų armija išsikraustė. Jos paliktas naftos produktų saugyklos tuoj apipuolė mūsų "metalistai". Pavyzdžiui, Pagėgių karinėje bazėje jie sumanė nerūdijančio plieno cisternas parduoti, tad kurą tiesiog išpylė.

Viena raketinė bazė buvo Karmėlavoje prie Kauno, kita prie Jonavos rajono Gulbiniškių kaimo. Tai didžiuliai angarai, kuriuose laikydavo raketas. Jonavos rajono savivaldybė nutarė buvusios Gulbiniškių bazės teritorijoje išvalyti visus teršalus. O Karmėlavos baze niekas nesirūpina. Jos teritorija labai užteršta, nes čia buvo išsipylę keli šimtai tonų mazuto. Dalis jo tebeslūgso žemės paviršiuje.

Raketinių bazių būta ir Tauragės, Ukmergės, Anykščių rajonuose, taip pat prie Platelių. Jose tebėra naftos produktų liekanų.

- Kai kurie žmonės bandė sovietinėse bazėse aptiktu kuru šildyti savo būstus.

- Taip, nes Lietuvai atkūrus nepriklausomybę Maskva nutraukė tiekti mūsų kraštui naftą ir jos produktus. Ko tik nesigriebė žmonės... Syki pasiguodė pažįstamas iš Ignalinos: pigiai nusipirkau kuro, o jis sugrauzė mano namo šildymo katilą! Patikrinome - pasirodo, absorbentas. Šios kaloringos, bet taršios naftos produktų valymo priemonės verslininkai atgabendavo į Lietuvą iš Pavolgio. Nurodžiau visą ešeloną to "kuro" gražinti atgal į Rusiją, tačiau nemažai jo spėjo pasklisti Lietuvoje.

- Kuri ekologinė avarija labiausiai įsiminė?

- Ne viena... Turbūt todėl ligi šiol jų baiminuosi. Prieš keliolika metų nestabilios psichikos Baltarusijos pilietis Mosty medžio perdirbimo kombinate susipyko su savo vadovybe ir kerštaudamas naktį atsuko mazuto rezervuaro sklendę. Ištekėjo apie 5 tūkst. tonų šio kuro, nemažai jo pateko į Nemuną ir pasileido Lietuvos link. Rinkome vadinamosiomis bonomis - iš šiaudų padarytomis užtvaramis. Jų buvo trys: ties Druskininkais, už jų ir prie Merkinės. Nemuną pavyko išgelbėti.

Rūšiuoti tapo nepelninga

- Kadaisė būgštauta: ar nenusiaubs pramonė Lietuvos? Ką atsakytumėte į šį klausimą dabar? Anuomet prie kai kurių didžiųjų įmonių net vyko ekologiniai protesto mitingai.

- Nenusiaubė. Tiesa, pramonės Lietuvoje dabar mažiau negu sovietmečiu, tačiau svarbiausia - pramonininkų požiūris dabar kitoks. Pavyzdžiui, Kėdainių chemijos gamykloje "Lifosa" gaminant sieros rūgštį išsiskirianti šiluma anksčiau būdavo leidžiama "vėjais", o dabar ji panaudojama miestui šildyti ir elektrai gaminti.

- Kokia pastaruoju metu didžiausia pramoninės aplinkosaugos problema?

- Atliekos. Neskatinama, kad jų būtų kuo mažiau, neišmoka europietišškai rūšiuoti, nes nėra materialinio stimulo. Anksčiau buvo naudinga rinkti makulatūrą, stiklo butelius, dabar - ne. Labai padaugėjo plastiko. Kitose šalyse jis renkamas, tačiau Lietuvoje tai daryti neapsimoka, todėl plastiko butelių nusėtos pakelės ir pamiškės.

Bijau, kad kai pradės veikti atliekų deginimo gamyklos, atliekos visai nebus rūšiuojamos. Mat jei išimsi iš jų srauto popierių, plastiką, medieną ir kitas kaloringas atliekas - kas liks? Tik apie 20-30 proc. drėgnų šiukšlių, kurias prieš deginant reikės džiovinti. Tad rūšiojimas tikriausiai beveik nunyks.

- Tačiau Vakaruose atliekos deginamos?

- Taip, deginimo įmonės stovi net kai kuriuose miestuose. Tačiau vakariečiai pripažįsta, kad tai klaida, ir dabar siekia tas įmones iš miestų iškelti. O Vilniuje atliekų deginimo gamyklą norima pastatyti ten, iš kur vėjai pučia į miestą, be to, labai užterštoje vietoje. Ten jau yra medicinos atliekų deginimo įmonė, pavojingų atliekų saugojimo ir grunto valymo aikštelės, šiluminė elektrinė, nuotekų valymo įrenginiai - ir dar statys deginimo gamyklą! Žmonės pagrįstai piktinasi. Be to, nesuprantu, kodėl reikia ir Utenos atliekas deginti Vilniuje.

- Tad kodėl Briuselis nedraudžia už europinę paramą statyti atliekų deginimo įmonių?

- Tai šalies pasirinkimas. Pavyzdžiui, Olandijoje, kur daug žemės atkovota iš jūros, įrengti sąvartyną

nėra kur. Tas pat Danijoje, kur gyventojų tankumas didelis. O Lietuvoje laisvos žemės dar yra ir gyventojų ne tiek daug. Žinoma, sąvartynų niekas nenori, bet deginti atliekas - ne geriau. Jei jos būtų gerai išrūšiuojamos ir perdirbamos, o kita dalis keliautų į sąvartyną - kas čia blogo? Paskui iš jų galima išgauti biodujas. Vakaruose jau daroma taip. Manau, ir Kairių, Kariotiškių bei kituose sąvartynuose pradės veikti tokie įrenginiai.

Reikia sukurti ekonomines sąlygas, kad labiau apsimokėtų atliekas rūšiuoti ir perdirbti, o ne deginti. Praverstų pasimokyti patirties iš pramonininkų, kurie iš esmės pakeitė gamybos technologijas, padarė savo verslą "žalią".

Neseniai 70-metį atšventęs geografas meteorologas R.Liuzinas daug metų tyrė atmosferos bei jūrų ir vandenynų užterštumą.

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę dešimt metų buvo vienas Aplinkos apsaugos departamento (vėliau - ministerijos) vadovų, kuravo pramoninę aplinkosaugą. Organizavo ir vadovavo tokiems projektams kaip Černobylio atominės elektrinės avarijos poveikio Lietuvai, SSSR okupacinės kariuomenės žalos mūsų krašto gamtai tyrimas ir įvertinimas, netinkamų naudoti pesticidų identifikavimas bei tvarkymas.

Lietuvos pramonininkų konfederacija R.Liuziną pagerbė nominacija "Profesijos riteris", o Vokietijos gamtos mokslų akademija už nuopelnus aplinkosaugai apdovanojo didžiuoju sidabro kryžiumi.

Pastarąjį dešimtmetį R.Liuzinas - VšĮ "Grunto valymo technologijos" direktorius.

© Visos teisės priklauso UAB "Lietuvos žinios"